

Tekstivastine

Peruskoulun tulevaisuustyö -hankkeen podcast

Jakso 3

Jaksossa keskustelevat hankkeen neuvottelukunnan puheenjohtaja **Katri Saarikivi** ja opetus- ja kulttuuriministeriön kansliapäällikön tehtävästä eläkkeelle siirtyvä **Anita Lehikoinen**.

[Podcastin tunnussävel]

Katri:

Hei ja tervetuloa peruskoulun tulevaisuustyöhankkeen podcastiin. Minä olen Katri Saarikivi ja tänään haastattelen opetus- ja kulttuuriministeriön kansliapäällikkö Anita Lehikoista.

Tilannehan on siis se, että tässä hankkeessa noin vuosi sitten joukko suomalaisia tutkijoita, opetusalan asiantuntijoita sai sinulta ja silloiselta opetusministeriltä kutsun liittyä tähän hankkeeseen. Neuvottelukuntaan siis. Tavoitteena on luoda siis visio suomalaisen peruskoulun kehittämiseen. Haluatko vähän kertoa, että mistä syntyi toive tällaiseen visiotyöhön?

Anita:

No, sehän lähti liikkeelle siitä hallitusohjelmasta. Sinne laitettiin ikään kuin aikajanalla kahden tasoisia tavoitteita, että mitä tehdään perusopetuksen ja peruskoulun kehittämiseksi nyt heti ja sitten tämä meidän tulevaisuustyömme.

Oikeastaan sen juuret ovat kansainvälisessä hankkeessa. OECD-maita ja -alueita on jo tehneet sellaista ”High Performing Systems for Tomorrow” -työtä, jossa alun perin oli sellaiset maat ja alueet, jotka erityisen hyvin menestyivät PISAssa.

Sitten tietysti nähdään valtavia muutostarpeita, ajureita muutokselle. Sitten oltiin hyvin iloisia täällä ministeriössä, että hallitusohjelmaan tuli tällainen tavoite, että katsotaan hiukan tämän päivän ongelmien yli, ja mikä olisi se visio, joka sukeutuisi peruskoulumme perusopetukselle tällaisenä aikana ja tunnistettiin yhteiset muutoksen ajurit. Keksittiin tämä neuvottelukuntarakenne, ettei perinteinen, aika suppea työryhmä, vaan ihan uudenlainen lähestymistapa. Ja otettiin kansainvälisistä käytännöistä, en sanoisi mallia, vaan inspiraatiota ja sitten sen suomalainen toteutus.

Katri:

Joo, tässä huomaa työskentelyyn osallistuneena, että on aika paljon vapautta ja sitä se visioityö varmasti vaatii, että voidaan vähän kuvitella sitä tulevaisuutta, joka ehkä meitä kohtaa. Yleisesti ottaen olet puhunut paljon merkityksellisestä elämästä ja

koulutuksen tarkoituksesta. Nyt kysyisin tällaisen helpon kysymyksen, että mikä on koulutuksen tarkoitus sinun mielestäsi?

Anita:

Aivan, siis koulutuksen ja oppimisen tarkoitushan on antaa ihmisille työkalut rakentaa omannäköisensä merkityksellisen elämän. Samalla tavalla tässä hankkeen aikana on oikein kunnolla tullut esiin se, että miten me olemme sosiaalisia olentoja. Miten oppiminen tapahtuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja silloin myös sen koulun yhteisöllisyys ja sen merkitys. Ja kun me ollaan tietysti olemassa yksilöinä ja meillä on omat toiveet ja kyvyt toteuttaa sitä merkityksellistä elämää, mutta sitten myös se, että meidän kaikkien, me ollaan osa monia yhteisöjä, me ollaan osa yhteiskuntaa ja kyllä uskaltaisin edelleenkin sanoa, että myös globaalia yhteisöä.

Meidän pitää oppia kantamaan vastuuta kaikilla näillä tasoilla. Myös sitten se, että ihmiset kovin paljon, kaikki ihmiset kaikkina aikoina varmaan miettii sitä, että kuinka tässä näin on käynyt, että olen täällä maan päällä ja mikä on minun elämäni merkitys ja mitä merkitystä minä voin rakentaa ainutkertaiselle elämälleni ja samalla katsoa sitä, että miten minä voin rakentaa ja kontribuoida lähellä ja kaukana olevien yhteisöjen merkitykselliseen elämäkokemukseen.

Se on aika puhutteleva asia. Oikeastaan ajattelenkin näin, että mihinkään yhteiskunnalliseen ongelmaan ei ole parempaa ratkaisua kuin oppiminen ja koulutus. Yhdessä tekeminen, ongelmien ratkaiseminen yhdessä.

Katri:

Juu, voisi ajatella, että tuohon liittyy myös semmoinen hyvinvointinäkökulma. Jos pääsee oppimaan, se on tutkitusti aivoille hyvin terveellistä ja jos pääsee kiinnittymään toisiin niin se jos mikä tukee terveyttä.

Anita:

Se on juuri näin. Siis koulutuksen ulkoisvaikutuksethan ovat ihan valtavat, katsotaan me millä mittarilla tahansa. Hyvinvointiin, taloudelliseen menestykseen, yksilötasolla, yhteiskunnan tasolla ja sen takia me tietysti ajatellaan, että vain hyvinvoiva ihminen oppii. Toisaalta hiukan myös päinvastoin, että vain oppiva ihminen voi hyvin, että se on ikään kuin semmoinen hyvän kehä, joka koulun ja oppimisen kautta syntyy. Se on aivan valtavan merkityksellinen asia elämän rakentamisessa.

Katri:

Niin, kyllä. Tässä ollaan tärkeitä asioita pohtimassa. Mainitsit jo aikaisemmin tämän kansainvälisyyden ja globaalin ajattelutavan, joka edelleen on meidän mielissä, vaikka nyt tilanne on eläväinen, Jos sanotaan näin. Tästä hankkeesta ja hankkeessa on käyty paljon kansainvälistä keskustelua, niin mikä on ollut tämän tärkein oppi?

Anita:

Se tärkein oppi on sinänsä tietysti ihan itsestään selvää, että me ei olla näiden kysymysten kanssa yksin. Meihin verrattavat maat ja myös sellaiset maat, joissa on hyvin erilainen yhteiskuntajärjestelmä ja erilaiset taloudelliset olot, sosiaaliset olot, niin me kaikki kohdataan ne samat muutoksen ajurit.

Se on kuitenkin meidän kestävyysmurros, joka pitää viedä läpi mielummin nopeammin kuin hitaammin. Samalla se on tiedon ja teknologian aivan huima kehitys, joka kyllä tuo tavattoman paljon mahdollisuuksia, mutta myös haastaa sen, että miten koulut ja koulutus järjestetään. Minkälaisia uusia työkaluja me saadaan inhimilliseen älykkyyden kehittämiseksi.

Sitten toisaalta, joka riivaa maailmaa suuressa mittakaavassa, on epätasa-arvon ja yhdenvertaisuuden väheneminen, siis epätasa-arvo lisääntyy, yhdenvertaisuus vähenee. Teknologiakin, jos huonosti otamme sitä käyttöön, toteutamme sitä, niin se lisää vaan sitä kuilua ihmisten, ihmisryhmien välillä ja se ei ole koskaan johtanut mihinkään hyvään. Eli siihen meidän pitää puuttua. Samalla tietysti se, että kyllä meidän pitää Suomessa olla huolissamme, niin kun on monet muutkin maat ja alueet, siitä, että oppimistulokset on laskeneet.

Kun me tiedetään, että nämä perustaidot ovat kuitenkin ihan ratkaisevia sille, että miten se oppiminen voi kehittyä läpi elämän. Perustaidot on hankala sana suomeksi, kun ne oikeasti ovat niitä "foundational skills". Vähän enemmän kuin "skills" ja ne eivät ole vaan "perustaitoja", että osaa vähän lukea ja kirjoittaa.

Siellä on nämä vankat, että kaikkien pitää pystyä lukemaan, ymmärtää lukemaansa, tuottaa tekstiä. Matemaattinen ajattelu ja laskutaito ovat aivan olennaisia, että pärjätään. Mutta on hirveän paljon muitakin taitoja, kompetensseja, joita meidän pitää ajatella, että sitten tulevat sukupolvet tai itse asiassa meidän lapset ja nuoret saavat oppia jo nyt koulussa ja jonka varaan sitten kouluttautuminen ehkä jatkossa perustuu entistä vahvemmin.

Katri:

Hyvin sanottu. Tässä piirtyy kuva siitä, että aika monenlaisia haasteita ja epävarmuustekijöitä on tulevaisuudessa ja varsinkin jos miettii koulutusta, niin jos pitäisi valita niin mikä olisi semmoinen ykköshaaste, joka nyt pitäisi ratkoa, kun mietitään peruskoulun tulevaisuutta?

Anita:

Ykköshaaste on aika vaikea nimetä, koska kyllä siinä kuitenkin on sitä, mutta jos pakotettaisiin valitsemaan yksi, niin minä sen ajattelemaan oppimisen taidot,

toimimaan oppiminen ja sitten se, että syntyy usko siihen, että ihmiset voivat itse vaikuttaa siihen, että mikä se tulevaisuus on.

Tulevaisuus valtaosin ei tapahdu niin kuin luonnonlain omaisesti, että kaikki menee pieleen. Että nämä huonot kehityskulut jatkuvat. Ihmiset ovat saaneet valtaosa niistä ongelmista aikaiseksi, niin me pystytään niitä ratkomaan. Ehkä se viestini perille saaminen kouluissa, että tätä meidän pitää opettaa. Ja pitää opettaa ongelmanratkaisuja ja ottaa niin sellainen näkökulma, että kaikki voisivat paremmin.

Me puhutaan aika paljon OECD-kontekstissa tästä planetaarisestakin hyvinvoinnista, "human flourishing", inhimillinen kukoistus, niin ihminen ei kukoista, jos tämä planeetta ei voi paremmin. Niin se on semmoinen kohtalonyhteys, josta kyllä on ihan vaan pakko keskustella, vaikka se sitten joskus joillakin tahoilla tuntuu semmoiselta kaukaa haetulta asialta, mutta se ei sitä ole.

Katri:

Niin, tulee väkisin vähän niin kuin ratkottavaksi nämä kaikki haastajat, kytkeytyvät toisiinsa.

Muutoksessahan ei tavallaan ole mitään uutta, että kyllä maailma on aina muuttunut ja peruskoulu sen myötä. Jos mietit, niin mikä on ollut semmoinen rohkaisevin muutos, jonka olet nähnyt koulussa tapahtuvan tässä historian saatossa?

Anita:

Kyllähän koulussa tapahtuu aivan huikean hienoja asioita, että kyllä meidän peruskoulusta täytyy sillä tavalla muistuttaa aina ihmisiä, että se edelleenkin on yksi maailman parhaista järjestelmistä, joka tuottaa tavattoman hyviä tuloksia.

Me tiedetään ja tunnustetaan aika hyvin ne lohkeamat, mitkä siellä on, että siellä on se sosioekonominen tausta, joka vaikuttaa liian paljon. Mutta minä luulen, että kouluilla on hyviä mahdollisuuksia vaikuttaa tähän ja me ollaan kuitenkin saatu suomalaista yhteiskuntaa rakentumaan muutamassa vuosikymmenissä aivan toisen näköiseksi minkälainen se oli kun minä esimerkiksi aloitin koulutaipaleeni ja sen on täytynyt olla siis vuonna 1966.

Koulu oli kyllä kovin erilainen, että pelkästään peruskoulun synnyttäminen, että kaikille mahdollisuudet ja kaikille opetetaan samoja asioita ja ei lähdetä luokittelemaan heti, että todennäköisesti et opi niin paljon kuin muut, niin mene tuohon ryhmään vaan kuitenkin se, että me pidetään porukka kasassa ja että tähän on päästy laajassa mitassa, niin kyllä se on aivan huikea saavutus.

Katri:

Kyllä. Siirrytkin hetkeksi menneisyyteen miettimään omaa koulutaivalta, niin siitä jos saa muutaman kysymyksen kysyä. Jos tällaista lähdetään liikkeelle, että mikä olisi sinulle kaikista tärkein koulumuisto?

Anita:

Ensinnäkin minun täytyy sanoa, että minä olin varmaan valmiiksi syntynyt koululaiseksi. Jotenkin muistan sen, miten minä solahdin siihen pohjoiseen kansakouluun. Vieläkin tuoksumuistot ovat aika vahvoja. Miten valtavan syvän turvallisuuden tunteen se tuo. Siis se oli homeessa oleva koulu. Siellä oli ämpäreitä, jos satoi vettä, niin niitä oli siellä alimmassa kerroksessa saakka, koska vesi tuli läpi, mutta kaikki se valo ja se turvallisuus. Meitä oli semmoinen pienluokka, 36 oppilasta, mutta se turvallisuuden ja se yhteisöllisyyden tunne, niin se oli aivan valtava.

Sitten on muutamia yksittäisiä muistoja. Niiden täytyy olla merkittäviä, kun ne kulkevat mukana vuosikymmenestä toiseen. Sairastin tuhkarokkoa, silloin ei ollut vielä rokotteita. Toivottavasti niitä on jatkossa, ihan kaikilla puolilla maailmaa otetaan käyttöön tuhkarokkorokotukset. Minun isoveljeni toi pyynnöstäni, koulussa oli kirjasto ja olin suuri Anni Polvan Tiina-kirjojen fani ja sitten sanoin veljelle, että tuot niitä kirjoja. Siellä johtajaopettaja oli pitämässä kirjastoa ja hän oli kysynyt, että vieläkö sillä on se Tiina-villitys. Se tuntui minusta jotenkin niin semmoiselta, että joku on muistanut minut ja minun isovelji hoiti asiat, että sain sairastuoteelle Anni Polvan Tiina-kirjoja.

Katri:

Jos saan hetkeksi palata vielä tuohon turvallisuuden kokemukseen. Me olemme tehneet tässä hankkeessa erilaisia foorumeita, joissa on tiedusteltu aika laajastikin ihmisten toiveita tulevaisuuden peruskoulua kohtaan. Turvallisuus on noussut tosi paljon esille. Mistä se koostui silloin? Minkä takia sinun koulusi oli turvallinen?

Anita:

Se oli varmaan kuitenkin se, että siinä oli hyvin paljon semmoista inhimillistä lämpöä. Tietysti sitten oli semmoisia pedagogisia ratkaisuja, joita enää ei onneksi ole, että aika suoraviivaista saattoi olla se.

Mutta se, että me ollaan täällä isona joukkona ja sitten että me opitaan täällä asioita. Koska tietysti silloin maailma oli niin toisenlainen, että se oli itsestään selvää, että koulussa opitaan ja sitä ikään kuin kunnioitettiin. Myös sitten se, että tiettyssä rytmissä tapahtui asioita ja mentiin eteenpäin. Se oli minusta semmoinen hyvin, hyvin turvallinen piiri.

Katri:

Ennustettavuus varmasti tässäkin maailmassa luo sitä.

Anita:

Nimenomaan. Sitten silloin tietysti opettajien auktoriteettiasema oli varmasti hyvin vahva, liiankin vahva, mutta toisaalta se toi turvaa, että täällä on joku, joka tietää mitä nyt pitää tehdä.

Katri:

Oliko jotain erityisen mieleenpainuvaa opettajaa ja oppia sitten häneltä?

Anita:

Kyllä tietysti silloin ihan alkuvaiheessa kaikki opettajat olivat hyvin mieleenpainuvia, mutta sitten kun siirryin oppikouluun ja siellä eteni se oppimisen ura, niin monta kertaa on palannut mieleeni – kuvaa sitä, miten kuivakas henkilö olen – että oli ranskan kielen opettaja, Ritva Rekola nimeltään.

Oli jo aika pieneksi mennyt se porukka, joka luki ranskaa lyhyenä kielenä lukiossa. Tällä Ritvalla oli tapana kutsua meitä kotiinsa kuuntelemaan ranskalaista musiikkia. Sitten siinä yhden kappaleen kohdalla tuli välähdys ja opin ymmärtämään ranskan imperfektin olemuksen. Se oli “Les Feuilles Mortes”, kuolleet lehdet. Kun oli “la chanson que tu me chantais” ja sitten minä, että “pidit tapanası minulle laulaa”. Et laulanut kerran, vaan pidit tapanası lauleskella minulle.

Ja se minusta kuvasi sitten taas niillä yläluokilla ja lukioissa sitä, että miten erilaisia opettajat sitten jo olivat. Joskus hämmästytti se, että nehan kohtelevat meitä ikään kuin aikuisina ihmisinä.

Tai sitten kun minä itkin keskikoulun alaluokilla, että sain englannin kokeista vain seiskan. Minulla on vielä sellainen pienen pieni Nalle Puh -kirja, jonka englannin opettaja antoi minulle. Hänen täytyi olla hyvin nuori, opettajanuransa alussa. Hän sanoi, että mitä voisın nyt sinulle tehdä. Ja sitten se oli Winnie the Pooh, ihan pieni. Hän varovasti sanoi, että ehkä sinun kannattaisi vähän lukea niihin kokeisiin.

[naurua]

Katri:

Varovainen ehdotus!

Anita:

Nimenomaan. Sellainen, että se on jäänyt mieleen, että voi ollakin, että tämä ei tapahdu automaattisesti, vaan että jotain pitää tehdä.

Katri:

Hyvä oivalluksen hetki.

Anita:

Ja sitten ne kohtaamiset juuri siinä.

Katri:

Jos pitäisi itseäsi kuvata oppijana – oppijoita on myös moneen junaan, niin kuin opettajakin – minkälainen sinä olet? Miten sinä opit parhaiten?

Anita:

Nykyään, se on varmasti tapahtunut aikuisiällä, että minä opin itse asiassa kuuntelemalla aika hyvin. Minä olen huomannut sen. Sitten minä pystyn niin kuin keskittymään paremmin kuin siihen, että luen ja luen itsekseni, mikä vähän minua häiritsee.

Ajattelin jotenkin semmoista perinteistä ajattelua, että lukeva ihminen on se, joka oppii enemmän. Sen takia nautin ja aina ajattelen, että olen saanut oppia tällä toimialalla ikään kuin hirveän paljon siitä, kun me työn puolesta on osallistunut paljon erilaisiin työryhmiin, seminaareihin ja se kuulee itseään paljon viisaampia, osaavampia ihmisiä, niin ne aika hyvin sitten ikään kuin jäsentyy kokonaisuudeksi.

Katri:

Varmaan liittyy just tähän sinun laulun kautta oppimisen tarinaan, kuulon kautta menee perille. Jää soimaan päähän.

Nyt eletään kaunista kevättä, kun tätä nauhoitetaan ja peruskoulu päättyy kohta aika isolta joukolta nuoria. Mitä haluaisit heille sanoa?

Anita:

Haluaisin ehdottomasti valaa rohkeutta ja luottamusta siihen, että elämä kantaa ja reittejä löytyy aina eteenpäin.

Me tiedetään se, että meidän nuorilla on paljon ahdistusta eikä ole varmuutta siitä, miten he sitten pääsevät jatko-opintoihin. Meillä on kuitenkin oppivelvollisuus, että sinne toiselle asteelle sijoittuu ja sitten meillä toisaalta ei ole myöskään koskaan ollut näin paljon korkeakouluissa aloituspaikkoja eli opiskelumahdollisuuksia kun on tällä hetkellä. Sen oman polun ei tarvitse löytyä heti. Meillä on kuitenkin meidän koulutusjärjestelmässä hirveän paljon joustavuutta ja pitää uskoa siihen, että sitä joustavuutta on.

Tietysti voi ajatella, että se on helppoa, että aina syytetään mediaa kielteisestä asenteista ja kielteisten uutisten esiin nostamisesta. Kyllä minua joskus harmittaa se,

että me monta kertaa viestitään vain niiden ongelmien kautta. Me ei yhtään mietitä sitä yleisöä, että se on niitä nuoria, jotka saattavat lannistua.

Meidän nuoret ovat niin tavattoman paljon osaavampia ja fiksumpia kuin on itse ollut siinä iässä, ettei voi niin kuin verratakaan. Elämä kantaa ja aina kannattaa ryhtyä toimiin. Ei pidä jäädä odottamaan, että joku muu ratkoo asioita.

Katri:

Hyvin sanottu. Koen samoin, että nykynuoret ovat aika sivistyneitä. Ja tiedostavia jotenkin, perillä asioista paremmin kuin itse on koskaan ollut sen ikäisenä.

Jos mietitään sinun elämäsi polkua hetkinen, minne se nyt seuraavaksi viekään, niin tähän asti olet tehnyt tosi pitkän uran korkeakoulu- ja tiedepolitiikan ytimessä ja nyt olet siirtymässä kansliapäällikön tehtävästä eläkkeelle. Mitä veikkaat, että millä tavoin tämä kouluun liittyvä intohimo näkyy sinussa vielä eläkkeellä?

Anita:

Kyllä luulen, että se näkyy ihan ehdottomasti ja tietysti se, että ihminen pysyy virkeänä, jos pystyy oppimaan uutta ja sitähän pystyy, jos ei totaalisesti jotenkin sulje itseään kaiken ulkopuolelle.

Ajattelen, että maailmassa tapahtuu kiinnostavia asioita. Osa niistä on ihan tavattoman innostavia. Osa näyttää kovin lannistavilta, mutta kyllä ajattelen, että se oppiminen jatkuu. Sitten toisaalta on aikaa myös taiteen, kulttuurin kautta oppimiseen, että ehkä tulee semmoista joustavuutta omaan henkiseen rakenteeseen, joka sitten arjen tiimellyksessä on jäänyt vähemmälle.

Katri:

Onpas kauniisti ilmaistu! Kuvaa jotenkin hyvin sitä, miten olet vuosikymmeniä tässä toiminut tietynlaisena sivistyksen puolustajana. Kiitokset siitä! Olen ainakin itse saanut ihaillen seurata sinua hommia ja puheenvuoroja.

Anita:

Kiitos.

Katri:

Lopuksi olisi vielä yksi kysymys ja se liittyy tietenkin vielä oppimiseen ja tulevaisuuteen ja se olisi semmoinen, että mitä sinä haluaisit seuraavaksi oppia?

Anita:

Ajattelen, että haluan ja täytyy oppia tästä teknologiasta ja sen kehityksestä. Kyllä ajattelen, että minä niin kuin antaudun tekoälyn opetteluun ja laitan siihen toivoa, että jälkipolvi osaa vähän enempi opettaa siinä, että mitä kaikkea se voi tehdä.

Tässä on ollut myös tämän meidän peruskouluhankkeen osalta mahdollisuus saada sellaista tietoa ja viisaita puheenvuoroja, joihin ei muuten olisi ollut mahdollisuus.

Sitten tietysti täällä opetus- ja kulttuuriministeriössä meidän henkilökunnassa on varsin valistuneita henkilöitä, myös tekoälyn mahdollisuuksista, niin se on innostanut siihen ja semmoiset pelot on hälvenneet, että ajattelen, että sehän voi edistää jopa suorastaan ihmisen henkistä kasvua.

Katri:

Tämänkin asian opettelu voi olla yhteisöllinen juttu.

Anita:

Kerta kaikkiaan.

Katri:

Ei tarvitse yksin jutella Chat GPT:n kanssa.

Anita:

Näin on!

Katri:

Suuret kiitokset haastattelusta.

Anita:

Kiitos kovasti.

[Jakso päättyy tunnussäveleeseen.]